

El-obamıza ruzi-bərəkət gətirən Yel çərşənbəmiz

Novruz yeni günün, yeni arzuların, milli ruh və duyğuların bayramıdır. Hər il müsəlman dünyasının həvəslə qarşılığı və yola saldığı Novruz bayramı xalqın tarixi kökünü, adət-ənənələrini özündə yaşadır. Minilliklərin sınağından çıxaraq, bu günə gəlib çatmış Novruz bayramını hələ Azərbaycan xalqı Sasanilər dövlətinin tərkibində olduğu zaman qeyd edib. Daş dövrünə aid olan əşyalar qazıntılar zamanı əldə olunan mənəvi mədəniyyət abidələrimiz Novruz bayramının qədim tarixi olduğunu təsdiqləyən amillərdir.

Azərbaycan klassikləri olan Nizami Gəncəvi, Şah İsmayıllı Xətai, Əfzələddin Xaqani kimi dahilərimiz baharın gəlişini əks etdirən nümunələr yaratmışlar. Novruz bayramının yaranması tarixinə həsr olunmuş yazılırdan Nizamilmülkünlər "Siyasətnamə"sinə, Ömər Xəyyamın "Novruznamə"sinə və başqalarını nümunə olaraq göstərmək mümkündür.

Bu bayramın qeyd olunmasına qədər, bildiyimiz kimi, dünyanın və insanın yaranması ilə bağlı müqəddəsləşdirilmiş su, od, yel və torpaq çərşənbələri qeyd olunur. Əlbətə ki, çərşənbələrlə bağlı ayın və etiqadları, adət-ənənələri yaşatmaq hər kəsin mənəvi dünyasının tələbatından irəli gəlir. Dörd çərşənbənin qeyd olunmasının arxasında həqiqətlər dayanır. Folklorşunas alımların fikrincə, bu çərşənbələr insanın həyatə gəlisi və həyatın canlanması ilə əlaqədardır. Novruz bayramı təbiətlə bağlı su, od, torpaq, yel ilə bağlı dörd əsas arxaik xüsusiyyətləri özündə saxlamaqla yanaşı, cəmiyyətdə humanist insani münasibətlərin məntiqini ifadə edən bəşəriliyilə seçilir. Bu gün Azərbaycanda Novruzun üçüncü çərşənbəsi olan Yel çərşənbəsi qeyd edilir. Xalq arasında "Külək oya-

dan çərşənbə", "Küləklə çərşənbə", "Yelli çərşənbə" adı ilə də tanınan Yel çərşənbəsi dörd yaradılmış ünsüründən biri olan havanın həyatverici gücü ilə bağlıdır. Deyilənə görə, Yel çərşənbəsi əsən külək təzecə çıxmış otları oyadaraq, Novruzun gelişini bareddə xəbərdar edir. Novruz ənənələrinə nəzər saldıqda görürük ki, tarixin müxtəlif dönləmlərində yazın gelişini tezləşdirmək üçün Yel babanı nəğmə ilə çağırmişlar:

A Yel baba, Yel baba,
Tez gəl, baba,
gəl, baba.
Sovur bizim xırmanı,
Atına ver samanı.
Dən dağılıb dağ olsun,
Yel babamız sağ olsun.
A Yel baba, Yel baba,
Qurban sənə, gel baba.

Yel baba xırmana gəlməmişdən qabaq oradan buğda, dən götürmək olmazdı. "Sovurulmamış buğda götürənin oğlu ölü, xırman sovurulandan sonra ilk buğda götürənin isə oğlu olar", - deyərdilər. Yel çərşənbəsi gündündə isə əsən isti küləklər yazın gelişindən xəbər verir. Yel çərşənbəsinin geniş yayılmış inanclarından biri də bu çərşənbədə niyyət tutulmasıdır. Çərşənbə gecəsi soyud ağacının altına gedib niyyət edər və Yel ba-

banı çağırıldır. Əgər Yel baba sənin səsini eşidib əssə və soyüdün budaqlarını torpağa toxundursa, diləyin yerinə yetəcək. Yel çərşənbəsinin ayinlərindən biri də həmin gün həyətlərdə yelləncəklərin qurulması və oğul-uşağın, qız-gelinin yelləncəklərdə yellənməsidir. Dörd ilahi başlangıçdan üçüncüsü olan Yel babanın şərəfinə xüsusi mərasimlər keçirilir, ayinlər icra olunur. Əsən soyuq və isti küləklər yazın gelişindən xəbər verir. Gün ərzində küləyin bir neçə dəfə dəyişməsi əslində küləyin, havanın təmizlənməsi, yenilənməsi kimi qəbul edilir. Bu çərşənbəyədək sanki mürgüləyən külək oyanır, aləmi dolaşaraq suyu, odu hərəkətə gətirir. Təbii ki, inanclarla görə, təbiətdə ən son oyanış torpağa aiddir. Torpağın oyanması ilə həyat yenidən dırçəlir. Yel çərşənbəsi yaranış prosesinin üçüncü mərhələsini əks etdirir. Folklorşunasların qənaətinə görə, torpaq və su yaradılışın maddi əsasını təşkil edir, od və yel kənar vasitəçi, təkanverici statusunda çıxış edir. Yaradılış mifologiyasında torpaqla suya daha çox stabillik, yelle oda isə dinamiklik, hərəkət xasdır.

Yel çərşənbəsi ilə də bağlı illərin sınağından çıxaraq bu günümüze qədər yaşamış və özünü doğrultmuş xalq hikmətləri də mövcuddur. "Yelnən gələn selnən gedər", "Yel apardığını qaytarma", "Yel bağlayanı el açar" və s. Inanclarla görə, çərşənbə axşamları Tanrıanca xoş sözləri eşidir. Ona görə də bu müqəddəs axşamlarda əllərimizi ulu Tanrıya uzağımızda ona dua edək. Çərşənbəmiz mübarək!

Zümrüd BAYRAMOVA